

Vókó György

Új monográfia a büntetésről Szlovákiában

Anton Fábry új könyvéről

A magyar bv. ügyészek és büntetés-végrehajtási szakemberek előtt nem hangzik idegenül JUDr. Anton Fábry PhD neve. Sokan emlékeznek rá mint a szlovák büntetés- végrehajtási szervezet főigazgatójára, mások mint bv. ügyészre, és ismerik őt katonai ügyészeink is. Ezért is érdemes ismertetni legújabb, terjedelmes büntetés-tani munkáját, amely a szlovákiai Eurokódex Kft. gondozásában Bratislavában – Pozsonyban – 2009-ben jelent meg. (Anton Fábry már korábban is jelentetett meg főiskolai jegyzetet, illetve tankönyvet, amelynek tárgyául a büntetés tanát, a pönológiát választotta.)

Anton Fábry „Penológia” című könyve 264 oldalon, 12 fejezetben tárgyalja a büntetés-tan anyagát. Már előre meg kell jegyeznünk, hogy a kötet tartalma nem felel meg egy az egyben a hazánkban ismert „büntetés-végrehajtási jog” tantárgy anyagának. (Szlovákiában büntetés-tant tanítanak, ami majdnem azonos a nálunk oktatott büntetés-végrehajtási joggal.) A szerző tagadhatatlanul büntetőjogász szakemberként ismert, szóban forgó alkotása kissé mégis eltér a tisztán jogász felfogástól; ezt – a lentebb ismertetett – „pönológia” értelmezése bizonyítja a legjobban.

A könyv bevezetőjében rámutat Anton Fábry, hogy a pönológiát a Szlovák Köztársaság jogtudományi karain már idestova húsz éve oktatják, de ennek a tantárgynak az oktatása a rendőrtisztai akadémiára, sőt a pedagógiai karok szociális munkás tanszékeire is kiterjedt. A szerző nézete szerint fontos, hogy a jogalkalmazók ismerjék meg az alapvető polgári szabadságokat és a jogokat korlátozó állami intézkedések határait, illetve ezek végrehajtásának módját, mert ez fontos feltétele a törvényesség és jogállamiság elvei betartásának.

Az első fejezetben a szerző a börtönök és a börtönügy keletkezését és fejlődését mutatja be. Ez a bemutatás semmilyen lényegi ponton sem tér el a hazánkban is ismert tények megállapításától és vázolásától. A szerző gazdagon hivatkozik a nálunk megjelent hasonló munkákra. Anton Fábry e helyütt tér ki az izoláció fogalmának értelmezésére. Az izoláció, az egyén kizárása a társadalomból, minden szabadságvesztéssel kapcsolatos szankció lényege és értelme. Ugyanakkor sajnos ez dilemmát jelent, hiszen a tény, hogy a szabadságvesztés kizárja az egyént a társadalomból annak érdekében, hogy megtanítsa, hogyan kell a társadalomban élni, olyan tulajdonsága e büntetésnek, hogy magát a hatékonyságát, és jelenlegi formájában a létjogosultságát is megkérdőjelezi.

A második fejezet tartalmazza a legismertebb tényeket a magyar olvasó számára. Ez az anyag rész ugyanis a mai Szlovákia területén található, illetve valaha

létezett börtönök, börtönrendszerek történetét, fejlődését tekinti át. Nemcsak az ún. Nagymorva Birodalom büntetési rendszerét ismerteti, hanem főképpen a Magyar Királyság idején végbement börtönügyi fejleményeket írja le. Számunkra érdekes lehet a szempci fenyítőház, valamint az illavai, a lipótvári és az ungvári fegyházak és börtönök létrehozása és ezek további sorsa, de a könyvben megtaláljuk az északi vármegyék fogházainak és előzetes letartóztatást fogantató börtöneinek történetét is. Végezetül a szerző ebben a fejezetben tárgyalja a Csehszlovákia 1918-as megalakulása utáni, szlovákiai vonatkozású börtönügyi fejleményeket és nem utolsósorban a második világháború utáni változásokat egészen napjainkig. Kiemeli az önálló szlovák börtönügyi szervezet megalakulását és az azt követő jelentős fejlődést. A szlovák büntetés-végrehajtás Csehszlovákia 1992-es felbomlása után alapjaiban megváltozott, modern büntetés-végrehajtási rendszerre fejlődött, amely 18 bv. intézetet foglal magába, és a jogállamiság, valamint az európai börtön szabályok szigorú betartásán alapuló elvek szerint végzi munkáját.

Anton Fábry a harmadik fejezetben fejti ki nézetét a pönológiával mint önálló tudományággal kapcsolatban. Felvázolja a pönológia nemzetközi fejlődését, majd ismerteti saját elméletét a pönológiáról, amelyet olyan önálló, de komplex tudományi ágazatnak minősít, amely a büntetőjogi büntetéseknek és intézkedéseknek nem jogi, hanem filozófiai, etikai, szociális, pszichológiai, pedagógiai, orvosi és technikai vonatkozásait, illetve a büntetések és intézkedések végrehajtását és hatékonyságát tanulmányozza. A börtönügy pedig a pönológia azon szerves része, amely a szabadságvesztés-büntetést, ennek végrehajtását és hatékonyságát vizsgálja – szintén nem jogi vonatkozásban.

A negyedik fejezet a pönológia, illetve a büntetőjogi és a kriminológiai viszonyát tárgyalja, de kitér a büntetés-végrehajtási jogághoz fűződő viszonyulására is. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a szerző hangsúlyozza a hazánkban ismert büntetés-végrehajtási jog, amelyet Szlovákiában a büntetőeljárás részeként ismernek, önálló voltát. Vagyis Szlovákiában nem ismerik el a büntetés-végrehajtási jogot – mint a büntetőjog hármasságának szerves, de mégis bizonyos értelemben véve önálló részét. Igaz ugyan, hogy a szerző rámutat arra a különleges jogi helyzetre, amely a büntetés-végrehajtás alatt kialakuló jogi viszonyokból származik, de ennek ellenére csak odáig jut, hogy ez a tény valószínűleg új jogág kibontakozásához fog vezetni Szlovákiában is. Tagadhatatlan, hogy ezek a viszonyok nem igazán büntetőjogi vonatkozásúak, de nem is a munkajoghoz, polgári joghoz, vagy esetleg a közigazgatási joghoz kapcsolódnak. Az anyag rész végén Anton Fábry a büntetés-végrehajtási pszichológia, pedagógia és szociológia, továbbá a büntetés-végrehajtási pszichiátria és az orvostudomány, valamint a büntetés-végrehajtási technikai ismeretek applikált ágazatairól ír, amelyeknek eredményei a pönológia szerves részévé váltak.

A könyv ötödik fejezete a nemzetközi börtönügyi együttműködésről szól. A szerző e helyütt vázolja a nemzetközi börtönügyi együttműködés történetét és fejlődését egészen napjainkig. Bemutatja a nemzetközi börtönügyi konferenciák eredményeit, illetve az általuk elfogadott nemzetközi szabályokat is. Így megemlékezik az 1930-ban Prágában megrendezett kongresszusról, amelyen elfogadták az ún. pönológiai, vagy büntetés-végrehajtási egyéniesítés (individualizáció) elvét. Kiemeli ennek fontosságát napjaink büntetés végrehajtásában is, hiszen ez az alapja az egyéniesített bánásmód megválasztásának és alkalmazásának egyaránt. Nagy figyelmet fordít a szerző a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó ENSZ Minimum Standard Szabályokra, a 2006-os Európai Börtönsszabályokra, a kriminológiai és az elítéltekkel való bánásmód tárgykörében szervezett világkongresszusok eredményeire, valamint az európai államok börtönügyi szervezeteinek főigazgatói által elfogadott ajánlásokra.

A könyv idáig vázolt tartalmát a pönológia általános részének is mondhatnánk, habár a szerző nem tett ilyen megjelölést. A kötet következő fejezetei a hatályos szlovák büntetőjogi és büntetés-végrehajtási szabályokból indulnak ki, ezért bátran mondhatjuk róluk, hogy ilyen értelemben a pönológia különös részét képezik.

A hatodik fejezet a szlovákiai büntetőjogi szankciók rendszerét tekinti át. Azon kívül, hogy a szerző közreadja az általa értelmezett büntetési szankciórendszer fogalmát, aprólékosan bemutatja a z új szlovák Btk. büntetési rendszerét és annak egyes büntetési nemeit. A magyar szakemberek már korábban is megismerhették a szerző álláspontját és magyarázatát erről a büntetési rendszeréről,* ezért azt jelen cikkben nem fogom kifejteni. Jó lenne azonban, ha – tekintettel a büntetőjogi alapszabályok hazai rekodifikációjára – ismernénk északi szomszédunk tapasztalatát az általuk bevezetett nagyon széleskörű, alternatív büntetéseket is tartalmazó büntetési rendszer alkalmazásáról.

A könyv hetedik fejezete talán nem is igazi pönológiai problémát tárgyal, mégis vitathatatlan, hogy a pönológiához szorosan kötődik. A szerző ebben a fejezetben ismerteti azoknak az eljárási (processzuális) intézkedéseknek lényegét és azok végrehajtását, amelyek a személyi szabadságot korlátozzák. Itt főképpen az előzetes letartóztatásról és annak végrehajtásáról van szó, de olvashatunk a rendőri intézkedések szabadságot korlátozó módjairól és ezek végrehajtásáról is. Szintén ebben az anyagrészen tárgyalja a szerző a kényszergyógykezelést, a katonai letartóztatást és a külföldiek kitoloncolásával összefüggő szabadságkorlátozásokat.

* Lásd Fábry Antal: Új büntetési rendszer a Szlovák Köztársaságban. *Iustum Aequum Salutare*. II. évfolyam, 2006. 1-2. 296-303. p.

A kötet legterjedelmesebb és lényegében legfontosabb részét a nyolcadik fejezet képezi, amelyben Anton Fábry a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának szabályaival foglalkozik. Maga a fejezet hat részre oszlik. Az első részben a szabadságvesztés-büntetés jogi szabályozásáról ír a szerző, a következő részben a szabadságvesztésre ítélt személyek jogi helyzetét tárgyalja, majd a harmadik részben a büntetés-végrehajtási bánásmódról ad aprólékos tájékoztatást. A fejezet negyedik része az elítéltek osztályozásáról, a büntetés-végrehajtás differenciálásáról és a bánásmód egyéniesítéséről, a következő rész az elítéltek speciális csoportjainak (fiatalkorúak, nők, idős korúak és tartósan betegek, külföldiek) büntetés-végrehajtási sajátosságairól szól. Az utolsó rész pedig az újonnan bebörtönzöttek, a veszélyes és agresszív elítéltek, az életfogytiglanra ítélték, illetve a szabadulók esetén alkalmazandó speciális bánásmódot mutatja be. Nézetem szerint fontos e helyütt szót ejteni az életfogytiglanig tartó szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról. A szerző nemrégén publikálta hazánkban a „három csapás” büntetési elv szlovákiai bevezetésének tapasztalatait.** A tanulmányból kiderült, hogy a szlovák bíróságok bizony nagyon fontolóra veszik, hogy kit is ítélnék életfogytiglanra. Mai napig mindössze 35 személyről van szó. Az ő büntetésük végrehajtása – a könyv adatai szerint – két, differenciált csoportban (D₁ és D₂) folyik. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés jogintézményét Szlovákiában nem alkalmazzák, habár a másodszor is életfogytiglanra ítéltnek nincs joga a feltételes szabadon bocsátásra, ugyanakkor nincs kizárva a kegyelemben való részesítésből.

A kilencedik fejezet az alternatív büntetések végrehajtását állítja középpontba. A hangsúly itt a probációs felügyeleten van. Ezen büntetések végrehajtásában nagy szerepet játszik a bíróság által kiszabott köteleességek és korlátozások alkalmazása.

A tizedik fejezet a szabadságelvonással járó büntetőjogi intézkedések végrehajtásáról szól. A hazánkban is ismert kényszergyógykezelés, javítóintézeti nevelés, előzetes letartóztatás, valamint szabálysértési eljárás szerepelnek ebben az anyagrészen.

A könyv tizenegyedik fejezete a büntetőjogi végrehajtási eljárást ismerteti. A szerző érthető módon vázolja a végrehajtási eljárás szűkebb értelmezését, amely a büntetőjogi szankciók megvalósításának a folyamatát képezi, és a szélesebb körben értelmezett végrehajtási eljárást, amely a büntetőeljárás folyamán hozott bármilyen döntés végrehajtásában, azaz tényleges megvalósításában nyilvánul meg (így például az eljárás folyamán kiszabott pénzbírság behajtása, a motozás végrehajtása, a kegyelmi döntés alkalmazása konkrét esetre és személyre, az elkobzott tárgy visszaadása a tulajdonosának stb.).

** Lásd Anton Fábry: A „Három csapás” büntetési elv bevezetése és ennek tapasztalatai Szlovákiában. *Ügyészek lapja*, 17. évfolyam, 2010. 6. 127-133. p.

Az utolsó, tizenkettedik fejezet az utógondozást tárgyalja. A szerző kiemeli az utógondozás fogalmának lényegét és ennek vitathatóságát, áttekinti az utógondozás fejlődését és annak a mai szlovák hatályos jogban való szabályozását. Kifogásolja, hogy nincs egységes utógondozási törvény, és a számos, részmegoldásokat szabályozó törvény nem eléggé áttekinthető, így ez korlátozza az alkalmazásukat is.

A kötet zárszavában Anton Fábry rámutat annak fontosságára, hogy a jogalkalmazók, főleg ügyészek és a bírák, a szükséges minimális pönológiai ismeretek hiányában csak nehezen tudnak körültekintően és igazságosan dönteni a büntetőjogi büntetésekről és intézkedésekről és ezek végrehajtásáról. Ebben kíván a szerző a segítségükre lenni ezzel a munkájával is. Végezetül a cikk szerzője annak az óhajának ad hangot, hogy jó lenne, ha ezt a kiváló alkotást magyar nyelven is olvashatnánk.